

ZUZANNA TOPOLIŃSKA

Macedonian Academy of Sciences and Arts
Research Center for Areal Linguistics

Pol. *czas* vs *pogoda* ~ Mac. *време* **Różnice w konceptualizacji świata**

Abstrakt: Autorka prezentuje polskie i macedońskie przykłady ilustrujące, jak języki różnią się w konceptualizacji świata i stwierdza, że analiza takich różnic stanowi interesujące źródło informacji o mentalności poszczególnych narodów.

Słowa kluczowe: konceptualizacja świata zapisana w języku

1.1. Pol. ‘czas’ to dymensja, w której i z którą żyjemy, która pomaga nam dostosować nasze aktywności do ruchów ciał niebieskich, pozwala nam organizować nasze aktywności i dostosować je do aktywności innych, pozwala z perspektywy „tu i teraz” mówić o przeszłości i przyszłości, a więc oceniać przeszłość i planować przyszłość.

1.2. Pol. ‘pogoda’ to ‘sytuacja meteorologiczna’ w miejscu, w którym się znajdujemy, lub w miejscu, o którym mowa; metaforycznie pojawia się i *pogoda ducha*, tj. optymistyczne nastawienie do świata.

1.3. Mac. ‘време 1’ to odpowiednik polskiego *czasu*, a ‘време 2’ to odpowiednik polskiej *pogody*, por. *невреме* ‘burza’.

Jak z tego wynika, mamy do czynienia z istotną różnicą w procesie konceptualizacji świata – parametrem, który rzadko dochodzi do głosu w tek-

stach poświęconych językom słowiańskim, a dużo mówi o warunkach, w których ten proces się rozwijał.

Podaję jeszcze kilka charakterystycznych, moim zdaniem, przykładów:

2.1. Pol. ‘stosunek’ to emocjonalna i intelektualna relacja do określonej osoby, zjawiska, faktu itp., wczesne zapożyczenie – cytuję Borysia – „[...] śrwniem. *stozen* ‘uderzając, trącając, dosuwać, przystawiać, poruszać, rozprzestrzeniać; ścieśniać, skupiać; ubijać, tłuc’, dziś niem. *stoßen* ‘uderzać, trącać, posuwać, wtykać, wpychać’. Liczne znaczenia powstały na gruncie polskim, punkt wyjścia stanowiło dawne ‘przytykać, przykładać, przysuwać, przystawiać’”.

2.2. Pol. ‘zachowanie’ to ‘sposób bycia’, odpowiednik ang. ‘behaviour’; pochodzi od psł. *chovati* ‘doglądać czegoś, troszczyć się o coś’, a to od pie. rdzenia **(s)keu-* ‘zwracać uwagę, uważać, odbierać wrażenia zmysłowe’. Obok *zachowania* mamy i *postępowanie* – o ile *zachowanie* aluduje raczej na dobre lub złe maniere, *postępowanie* to wszelkie, ważne i błahie decyzje składające się na naszą drogę życiową.

2.3. Mac. ‘однос’ to odpowiednik polskiego *stosunku*, a *однесување* pokrywa zarówno *zachowanie*, jak i *postępowanie*.

3.1. Pol. ‘wina’ to ‘grzech, przestępstwo w stosunku do drugiego człowieka / ludzi’, a ‘winny’ to ‘ten, który popełnił taki grzech’.

3.2. Pol. ‘krzywda’ to ‘postępek, który przynosi straty, ból, kłopoty drugiemu człowiekowi’; pol. ‘krzywy’ to ‘nie prosty’.

3.3. Mac. ‘вина’ odpowiada polskiemu ‘wina’.

3.4. Mac. ‘кривда’ to ‘nieprawda, niewłaściwy postępek’; ‘крив’ to a) ‘nie prosty’, b) ‘winien, ten, kto zawinił’, c) ‘kulejący’, ‘ten, kto „криви”, tj. ‘kuleje’.

Przytoczyłam tu trzy przypadkowo wybrane przykłady przekonana, że analiza tego typu dużo nam mówi o mentalności narodu i o jego historii. Niestety nie stać mnie w mojej aktualnej sytuacji na szersze rozwijanie tej tezy.

Pol. *czas* 'time' vs. *pogoda* 'weather' ~ Mac. *време*.

Differences in conceptualizing the world

(s u m m a r y)

The author gives Polish and Macedonian examples illustrating how languages differ in the conceptualization of the world and states that the analysis of these differences presents an interesting source of information about the mentality of the respective nations.

Key words: the conceptualization of the world written in language